

Kuczyński, Antoni

Góra Piłsudskiego na Sachalinie

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 49/3-4, 308-310

2004

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jest monumentalna edycja jego prac pt. *The Collected Works of Bronisław Piłsudski*, realizowana przez prestiżową oficynę Walter de Gruyter & Co. Z Berlina i Nowego Jorku, przy wydawaniu której aktywnie uczestniczy W. Łatyszew.

Antoni Kuczyński
Katedra Etnologii
i Antropologii Kulturowej
UWrórclawskiego

GÓRA PIŁSUDSKIEGO NA SACHALINIE

Chęć poznania i opisania trwałych znaków pamięci łączących się z postacią Bronisława Piłsudskiego (1866–1918), zesłańca sachalińskiego i badacza tubylczych kultur tej wyspy, odsłania wciąż nowe przestrzenie związane z jego osobą. Pozostańmy jednak na Sachalinie, gdzie w 1991 roku wzniesiono mu w Južno-Sachalińsku pomnik, będący trwałym znakiem wdzięczności nauki rosyjskiej za jego pionierskie studia etnograficzne, folklorystyczne i antropologiczne dotyczące Ajnów, Niwchów i Oroków. W tymże samym Južno-Sachalińsku utworzono w 1998 roku Instytut Dziedzictwo Bronisława Piłsudskiego, który wydaje prestiżowy rocznik pod nazwą „Izwestija Instituta Nasledija Bronisława Piłsudskiego” („Wiadomości Instytutu Dziedzictwa Bronisława Piłsudskiego”) publikujący interesujące artykuły, omawiające różne konteksty kulturowe, stanowiące przedmiot zainteresowań badawczych B. Piłsudskiego.

To, o czym wspomniano powyżej, to fakty powszechnie znane osobom zajmującym się recepcją badań naukowych B. Piłsudskiego prowadzonych na Sachalinie nad kulturą tamtejszych tubylców, nadto po wielokroć stanowiących punkt odniesienia do zróżnicowanej przestrzeni kulturowej wyspy. W przestrzeni tej opisaną przez B. Piłsudskiego tkwi jeszcze jeden znak pamięci czczący te dokonania. Jest nim Góra Piłsudskiego, fakt konkretny, niestety nieznan w piśmiennictwie geograficznym. A nazwa ta istnieje od prawie 60. lat i to za przyczyną kartografów radzieckich, którzy po wejściu południowego Sachalinu (Karafuto) w skład ZSRR, zmieniali nazewnictwo japońskie gór, rzek, osad i miast, na nazwy rosyjskie i kierując się takimi intencjami tworzyli nowy atlas geograficzny tego regionu Dalekiego Wschodu. Z Karafuto wysiedlono też Japończyków i Ajnów, po których przetrwały tam do dzisiaj nieliczne materialne ślady, np. formy budownictwa, sposób zabudowy i rozplanowania osad, drogi i mosty, parki oraz infrastruktura związana z tamtejszą gospodarką rolną. Tu wspomnieć należy, że na Karafuto mieszkali także Polacy, dawni zesłańcy i dobrowolni przybysze, którzy w ramach kolonizacji rosyjskiej wybrali ten rejon imperium na miejsce swego pobytu. Polacy zajmowali się tam rolnictwem i hodowlą mając

zabezpieczony zbyt swoich towarów na miejscowym rynku. Zaopatrywali też japońskie wojsko w mięso i produkty rolne.

Na dzisiejszym południowym Sachalinie nie ma już prawie zupełnie materialnych śladów dawnego japońskiego charakteru tej części wyspy. Znikły one za przyczyną politycznych nakazów mających uwolnić Karafuto od japońskich fragmentów rzeczywistości kulturowo-krajobrazowej. To co pozostało z tamtych lat to przede wszystkim pejzaże pamięci utrwalone na starych fotografiach, zaniedbane cmentarze, kępy drzewostanu, które wyrosły na miejscu dawnych japońskich wsi. Pejzaże to nostalgiczne dla dzisiejszych Japończyków, którzy po rozpadzie ZSRR przybywają w odwiedziny na Sachalin. Te dawne pejzaże to drogowskaz ułatwiający rozpoznanie tego, co było i minęło. W 1991 roku gdy odbywała się na Sachalinie II Międzynarodowa Konferencja poświęcona pamięci Bronisława Piłsudskiego uczestniczyła w niej ajnoska rodzina naszego rodaka, mieszkająca obecnie w Japonii. Odwiedziła ona wówczas miejsce, w którym znajdowała się kiedyś osada zamieszkiwana przez jej przodków, w tym i przez B. Piłsudskiego. Śladów po niej dzisiaj już nie ma, a rodzinna wędrówka do tego miejsca była jakimś skondensowanym nastawieniem na wspomnienia sprzed lat. Co więc po nich pozostało? Świadomość utracenia, i to bezpowrotnego, realiów tamtego okresu przekazanych przez rodziców.

W zasadzie zatarł się dawny japoński obraz Karafuto (południowego Sachalinu) i tylko od czasu do czasu spotkać tam jeszcze można japońskie cechy krajobrazu. Widziałem np. w Južno-Sachalińsku park, który tylko znającym rozplanowanie takich miejsc przypominał o swym dawnym japońskim charakterze. W mieście tym pozostało jeszcze parę innych japońskich budynków, a wśród nich gmach dzisiejszego Sachalińskiego Obwodowego Muzeum Krajoznawczego, na dziedzińcu którego wzniesiono w 1991 roku pomnik B. Piłsudskiego.

Oprócz tego trwałego znaku pamięci poświęconego B. Piłsudskiemu jest na Sachalinie Góra Piłsudskiego. Znajduje się ona w Rejonie Dolińskim Obwodu Sachalińskiego, w odległości około 2 km na południe od ujścia rzeki Sejm do jednej z największych rzek południowego Sachalinu jaką jest rzeka Najbu. Góra Piłsudskiego leży w paśmie szczytów łańcucha Szrenka i jest najdalej wysunięta na południe. Na współczesnych mapach jej wysokość określana jest na 418,6 m n.p.m. Jednakże na dawnych japońskich mapach wysokość tej góry określano dwojako: 418,8 m oraz 419,2 m n.p.m. Dopiero w roku 1977 geodeci rosyjscy dokonali nowych pomiarów, zgodnie z którymi na mapach topograficznych tego rejonu Góra Piłsudskiego posiada wysokość określoną na 418,6 m n.p.m. W czasach gdy południowy Sachalin należał do Japonii w wydanym wówczas atlasie geograficznym dotyczącym Karafuto (mapy w skali 1:500 000) góra ta nosiła nazwę Racun-Jama, tj. Góra Smoka.

Pierwsze radzieckie wielkoskalowe mapy południowego Sachalinu (skala 1:100 000) były opracowane przez topografów wojskowych już w 1945 roku.

Przy czym były na nich zachowane wszystkie nazwy japońskie. W kolejnych latach (1946–1947) na Sachalinie i na Wyspach Kurylskich pracowała specjalna komisja ds. zmiany nazw topograficznych oraz miejscowości. Otrzymały one wówczas nazwy rosyjskie, które znalazły się na nowej mapie wydanej 1949 roku. Nowa mapa południowego Sachalinu w skali 1:100 000 opracowana została przez kartografa S. Niewierowa na podstawie japońskich zdjęć topograficznych z 1933 i 1934 roku. Dawna Góra Smoka otrzymała nazwę Góra Borysa [!] Piłsudskiego. Autorzy mapy nie wiedzieli zapewne dokładnie kim był ów Piłsudski, a inicjał imienia „B” rozszyfrowali jako imię „Borys”. W paśmie górskim zwanym Górami Szrenka znajdują się także mniejsze góry, których nazwy wywodzą się od nazwisk rosyjskich badaczy Sachalinu i zesłańców, takich jak: Rudanowski, dziennikarz Nowomberski, zesłaniec Trygoni, członek Narodnej Woli. Tak więc na stworzonej przez nich mapie znalazła się Góra Borysa Piłsudskiego, też badacza i zesłańca! Kończąc, dodać należy, że staraniem wspomnianego powyżej Instytutu Dziedzictwa Bronisława Piłsudskiego wydano na Sachalinie kartę pocztową z widokiem tej góry, której nazwa znajduje się na niedostępnych powszechnie mapach Obwodu Dolińskiego.

Antoni Kuczyński
Katedra Etnologii
i Antropologii Kulturowej
UWrocławskiego

PAMIĘĆ OFIAROWANA BRONISŁAWOWI PIŁSUDSKIEMU (1866–1918)

W ciągu ostatnich lat (1999–2004) miały w Polsce miejsce wydarzenia czczące pamięć Bronisława Piłsudskiego (1866–1918), zesłańca i badacza kultury tubylczych etnosów wyspy Sachalin, tzw. Pomorza Amurskiego oraz wyspy Hokkaido. W roku 1999 odbyła się w Krakowie i Zakopanem III międzynarodowa konferencja poświęcona życiu i pracy tego niezwykłego człowieka. Przybyli na nią uczeni z wielu krajów (Białoruś, Finlandia, Holandia, Japonia, Litwa, Niemcy, Szwajcaria, Rosja, Ukraina, USA) oraz potomkowie B. Piłsudskiego, który ożenił się z Ajnoską w początkach XX stulecia, wnuk Kazujasu Kimura z córką¹. Dążąc do Polski na tę konferencję zatrzymał się on w Paryżu, gdzie odwiedził grób swego dziadka. W Krakowie, a potem w Warszawie spotkał się z rodziną Marszałka Józefa Piłsudskiego, odwiedził także Zakopane, a w roku następnym (2000), wraz z japońską ekipą realizującą film o B. Piłsudskim, Litwę (Zułów i Wilno)².

Gdy kończyła się wspomniana konferencja w 1999 roku A. Kuczyński przekazał w Zakopanem na ręce mgr Teresy Jabłońskiej, dyrektor Muzeum Tatrzańskiego im. Tytusa Chałubińskiego urnę z zawierającą ziemię z grobu B. Piłsudskiego